

Na osnovu člana 31. stav (8) člana 32. stav (1), člana 34. stav (5) i člana 40. tačka i) Zakona o zaštiti i dobrobiti životinja ("Službeni glasnik BiH", broj 25/09), Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine, na prijedlog Kancelarije za veterinarstvo Bosne i Hercegovine, donosi

PRAVILNIK
O ZAŠTITI EKSPERIMENTALNIH ŽIVOTINJA I USLOVIMA KOJE MORAJU DA
ISPUNJAVAJU PRAVNA LICA KOJA SE BAVE IZVOĐENJEM EKSPERIMENATA
NA ŽIVOTINJAMA

Član 1.
(Predmet)

Pravilnikom o zaštiti eksperimentalnih životinja i uslovima koje moraju da ispunjavaju pravna lica koja se bave izvođenjem eksperimenata na životinjama (u daljnjem tekstu: Pravilnik) propisuju se uslovi držanja eksperimentalnih životinja, specijalni uslovi za objekte namijenjene uzgoju i/ili držanju eksperimentalnih životinja i vrste eksperimenata koji se smiju obavljati na životinjama te uslovi koje moraju da zadovoljavaju pravna lica koja se bave izvođenjem eksperimenata na životinjama.

Član 2.
(Rječnik pojmova)

U smislu ovog Pravilnika, pojedini pojmovi imaju sljedeće značenje:

- a) eksperimentalna životinja je životinja koja se koristi ili će se koristiti u eksperimentima, te svaka laboratorijska (uzgojena) životinja koja je uzgojena isključivo za korištenje u eksperimentalne svrhe;
- b) eksperimenat je svaki zahvat ili postupak na životinjama u naučnoistraživačke ili nastavne svrhe koji može uzrokovati bol, patnju, trpljenje, nepopravljivu štetu ili smrt, ali isključujući najmanju bolnu metodu prihvaćenu u modernoj praksi (tzv. humana metoda) za ubijanje ili obilježavanje životinja. Eksperiment počinje kad se životinja priprema za ispitivanje, a završava kad prestaju posljednja posmatranja životinje vezana za eksperiment. Eliminacija bola, trpljenja, patnje ili nepopravljive štete uspješno se postiže upotrebom anestezije ili analgezije ili drugim metodama;
- c) objekat za eksperimentalne životinje je svaki objekat, grupa objekata ili drugih prostorija/prostora, uključujući mjesto koje nije u potpunosti ograđeno ili natkriveno i pokretne objekte, gdje životinje borave tokom eksperimenta;
- d) rukovodilac eksperimenta je lice odgovorno za provođenje postupka;
- e) rukovodilac objekata za eksperimentalne životinje je lice odgovorno za *eksperimentalne životinje* i njihove objekti;
- f) nadležni organi su:
 - 1) Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa - Kancelarija za veterinarstvo Bosne i Hercegovine;
 - 2) nadležni organi entiteta su: Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske i Odjel za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine;
- g) nadležni inspekcijski organi su:
 - 1) Federalna uprava za inspekcijske poslove Federacije Bosne i Hercegovine;
 - 2) Republička uprava za inspekcijske poslove Republike Srpske;

- 3) Inspektorat Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine;
- 4) Kantonalne uprave za inspekcijske poslove;
- 5) Inspekcije u okviru lokalnih organa uprave;
- h) kavez je trajno učvršćen ili pokretan spremnik omeđen čvrstim pregradama i, najmanje sa jedne strane, rešetkama ili mrežastom žicom u kojem se jedna ili više životinja drži ili prevozi;
- i) odjeljak/boks je prostor omeđen zidovima, rešetkama ili mrežastom žicom u kojem se drži jedna ili više životinja;
- j) ispust/tor je prostor omeđen ogradom, zidovima, rešetkama ili mrežastom žicom, često smješten izvan trajno nepokretnih objekata, gdje životinje držane u kavezima ili boksovima mogu da se slobodno kreću u skladu sa njihovim etološkim i fiziološkim potrebama;
- k) štala je prostor omeđen zidovima, sa najmanje tri strane, namijenjen držanju domaćih životinja.

Član 3. **(Prijavljivanje eksperimenata)**

Svi eksperimenti koji se obavljaju na životinjama moraju da budu prijavljeni Kancelariji za veterinarstvo Bosne i Hercegovine.

Član 4. **(Dozvola izvođenja eksperimenata)**

Eksperimente na životinjama smiju da provode pravna lica registrovana za provođenje eksperimenata na životinjama.

Član 5. **(Zabrana korištenja životinja u eksperimentima)**

Eksperimenti na životinjama ne smiju da se provode, ako je na raspolaganju neki drugi naučno prihvatljiv postupak koji ne zahtijeva korištenje životinja, a njime mogu da se postignu jednako vrijedni naučno prihvatljivi rezultati.

Član 6. **(Vrste životinja za eksperimente)**

U eksperimentima smiju da se koriste laboratorijske (uzgojene) životinje, uzgojene isključivo u tu svrhu, i to sljedećih vrsta:

- a) miš (*Mus musculus*);
- b) štakor (*Rattus norvegicus*);
- c) zamorčić (*Cavia porcellus*);
- d) zlatni hrčak (*Mesocricetus auratus*);
- e) kunić (*Oryctolagus cuniculus*);
- f) nečovjekoliki majmuni;
- g) pas (*Canis familiaris*);
- h) mačka (*Felis catus*);
- i) prepelica (*Coturnix coturnix*).

Član 7.
(Ostale vrste životinja za eksperimente)

Izuzev životinja iz člana 6. ovog Pravilnika, u eksperimentima smiju da se koriste i sljedeće vrste životinja:

- a) domaće životinje (goveda, svinje, perad, ovce, koze, konji, magarci i njihovi mješanci);
- b) ptice;
- c) ribe;
- d) čovjekoliki majmuni;
- e) drugi majmuni;
- f) drugi sisari;
- g) drugi mesožderi.

Član 8.
(Zabrana provođenja eksperimenata)

(1) Zabranjeno je da se obavljaju eksperimenti na ugroženim životinjskim vrstama, sem ako su ciljevi eksperimenata sljedeći:

- a) istraživanje u svrhu očuvanja vrste na koju se isto odnosi;
- b) istraživanje u biomedicinske svrhe, kada je dokazano da je vrsta na koju se isto odnosi jedina odgovarajuća za tu namjenu.

(2) Zabranjeno je da se obavljaju eksperimenti na divljim životinjama, sem u slučaju kada druge životinjske vrste ne bi bile odgovarajuće za ciljeve eksperimenta.

(3) Napuštene i izgubljene domaće životinje, psi i mačke ne smiju da se koriste u eksperimentima.

Član 9.
(Odobrenje za provođenje eksperimenta)

(1) Eksperimente na životinjama smiju da provode samo pravna lica registrovana za provođenje eksperimenata na životinjama, na osnovu rješenja Kancelarije za veterinarstvo Bosne i Hercegovine o odobrenju provođenja eksperimenata na životinjama.

(2) Za svaki planirani eksperiment na životinjama, registrovana pravna lica moraju prethodno da podnesu zahtjev Kancelariji za veterinarstvo Bosne i Hercegovine za odobrenje provođenja eksperimenta.

Član 10.
(Sadržaj zahjete za izvođenje eksperimenta)

U zahtjevu za odobrenje provođenja eksperimenata na životinjama moraju da budu navedeni sljedeći podaci:

- a) mjesto obavljanja eksperimenta (naziv i adresa ustanove koja provodi eksperiment te naziv i adresa mjesta na kojem će eksperiment biti obavljen);
- b) naziv i svrha planiranog eksperimenta;
- c) vrsta, pasmina i broj eksperimentalnih životinja;
- d) ime, prezime te stručna sprema rukovodioca eksperimenta i njegovog zamjenika;
- e) ime, prezime te stručna sprema rukovodioca objekata za eksperimentalne životinje i njegovog zamjenika;
- f) trajanje eksperimenta, odnosno period za koji se traži odobrenje.

Član 11.
(Posebno odobrenje)

(1) Ukoliko je planirano da se životinja podvrgne eksperimentu tokom kojeg će ona osjetiti ili trpjeti jaku bol ili će joj, u svrhu eksperimenta, dugotrajno biti uskraćena voda i/ili hrana (duže od fiziološkog perioda u kojem pojedine vrste treba da se hrane i/ili napajaju), takav eksperiment mora da bude posebno najavljen, obrazložen i opravdan Kancelariji za veterinarstvo Bosne i Hercegovine i posebno odobren od tog organa.

(2) Ukoliko Kancelarija za veterinarstvo Bosne i Hercegovine procijeni da takav eksperiment nije nužan niti bitan za ispunjenje bitnih potreba čovjeka ili životinja, donijeće rješenje o odbijanju zahtjeva za odobrenje provođenja eksperimenata na životinjama.

Član 12.
(Dostavljanje podataka)

Pravna lica za obavljanje eksperimenata iz člana 9. ovog Pravilnika dužna su da Kancelariji za veterinarstvo Bosne i Hercegovine dostavljaju podatke u skladu sa Pravilnikom o načinu vođenja evidencije o eksperimentalnim životinjama i vrstama eksperimenta ("Službeni glasnik BiH", broj 19/10).

Član 13.
(Opšti uslovi za provođenje ekperimenta)

Za eksperimentat treba da se koristi najmanji mogući broj životinja sa najnižim stepenom neurofiziološke osjetljivosti i odabere ona vrsta eksperimenta koja prouzrokuje najmanju bol, patnju, uznemirenost, iscrpljenost ili trajnu povredu životinja, a kojom će da budu postignuti naučno prihvatljivi rezultati.

Član 14.
(Anestezija)

(1) Eksperimentat koji će prouzrokovati jaku akutnu bol mora da bude proveden pod opštom ili lokalnom anestezijom ili drugim načinom uklanjanja boli, patnje, uznemirenosti, iscrpljenosti i/ili trajnih povreda, u skladu sa najnovijim naučnim saznanjima.

(2) Anestezija ili analgezija ne mora da bude primijenjena ako se procijeni da bi njihova primjena bila traumatičnija za životinju od samog eksperimenta i/ili u suprotnosti sa svrhom eksperimenta.

(3) Anestezija mora da bude primijenjena prilikom svih postupaka koji mogu da prouzrokuju jaku bol životinjama.

(4) Ukoliko primjena anestezije nije moguća, moraju da se koriste analgetici ili drugi odgovarajući načini, da bi se postiglo, u najvećoj mogućoj mjeri, ograničenje boli, patnje, uznemirenosti ili povređivanja životinje.

(5) Pod uslovom da takav postupak nije u suprotnosti sa svrhom eksperimenta, anestezirana životinja koja trpi jaku bol nakon prestanka djelovanja anestezije mora da bude tretirana anestetima sve dok ne nastupi smanjenje, odnosno prestanak boli, a ako to nije moguće, mora da bude odmah eutanazirana.

Član 15.
(Eutanazija)

(1) Po završetku eksperimenta rukovodilac eksperimenta i rukovodilac objekta za eksperimentalne životinje odlučuju da li će li životinja biti eutanazirana.

(2) Životinju treba što prije eutanazirati ako postoji i najmanja mogućnost da trpi trajne bolove i patnju ili ako ne mogu da budu ispunjeni uslovi iz člana 19. ovog Pravilnika.

(3) Ako po završetku eksperimenta životinja neće biti eutanazirana, rukovodilac objekta za eksperimentalne životinje mora da za nju brine adekvatno njenom zdravstvenom stanju te da joj obezbijedi odgovarajuće uslove, u skladu sa odredbama člana 19. ovog Pravilnika.

Član 16.
(Zabrana ponavljanja)

U eksperimentu kojim se prouzrokuje jaka ili trajna bol ili patnja, životinja ne smije da bude korištena više od jednog puta, bez obzira na to da li je bila primijenjena anestezija ili analgezija, sem ako će:

a) tokom daljnjeg eksperimenta životinja da bude u opštoj anesteziji koja će da bude održavana do njene eutanazije;

b) tokom daljnjeg eksperimenta na životinji da budu obavljene samo zahvati koji ne prouzrokuju veliku bol ili patnju.

Član 17.
(Puštanje na slobodu)

Ukoliko to nije u suprotnosti sa dobrobiti životinje, Kancelarija za veterinarstvo Bosne i Hercegovine može da dopusti puštanje na slobodu iste, pod uslovom da je provedena najveća moguća briga za zaštitu njene dobrobiti te ukoliko njeno zdravstveno stanje dopušta takav postupak i ne postoji opasnost za javno zdravlje i okolinu.

Član 18.
(Izuzeci)

Samo izuzetno Kancelarija za veterinarstvo Bosne i Hercegovine može da odobri provođenje eksperimenata i izvan objekta za eksperimentalne životinje.

Član 19.
(Osiguranje dobrobiti)

(1) Svakoj životinji koja se koristi ili namjerava da se koristi u eksperimentu mora da bude obezbijeđeno:

a) smještaj u odgovarajućem objektu, adekvatan vrsti životinje;

b) okolina koja joj omogućava slobodu kretanja barem u najmanjoj mjeri, adekvatna vrsti životinje;

c) hrana i voda, adekvatni vrsti životinje;

d) odgovarajuća njega, adekvatna njenom zdravlju i dobrobiti.

(2) Svako ograničenje zadovoljenja fizioloških i etoloških potreba eksperimentalnih životinja mora da bude svedeno na najmanju moguću mjeru.

(3) Uslovi okoline u kojima se životinje uzgajaju, drže ili koriste, moraju da se provjeravaju svakodnevno.

(4) Rukovodilac eksperimenta i rukovodilac objekata za eksperimentalne životinje moraju redovno i pažljivo da prate zdravstveno stanje i dobrobit eksperimentalnih životinja, da bi se spriječili njihova bol, patnja, uznemirenost, iscrpljenost i/ili trajno povređivanje.

(5) Rukovodilac eksperimenta i rukovodilac objekata za eksperimentalne životinje moraju da odrede i obezbijede provođenje mjera u svrhu što hitnijeg otklanjanja bilo kojeg otkrivenog nedostatka ili patnje eksperimentalnih životinja.

Član 20. (Objekti za životinje)

(1) Eksperimentalne životinje drže se u objektima za eksperimentalne životinje.

(2) Objekti za eksperimentalne životinje moraju da budu registrovani kod nadležnog organa entiteta.

(3) Rukovodilac objekata za eksperimentalne životinje mora da vodi sve propisane evidencije i, na zahtjev, omogući nadležnom inspekcijskom organu uvid u njih.

Član 21. (Obilježavanje životinja)

(1) Svaki pas, mačka i nečovjekoliki majmun mora da bude obilježen jedinstvenim identifikacionim obilježjem prije odbića od sise, i to na najmanje moguće bolan način.

(2) Neobilježeni psi, mačke i nečovjekoliki majmuni primljeni u neki od objekata prvi put nakon odbića od sise, moraju da budu obilježeni što je moguće prije.

(3) Za pse, mačke i nečovjekolike majmune koji se premještaju iz jednog objekta u drugi prije odbića od sise, pa ih nije praktično unaprijed obilježavati, mora da bude čuvana cjelokupna dokumentacija (u kojoj su posebno specifikovana identifikaciona obilježja njihovih majki) u objektu u koji su premješteni, sve dok ne budu obilježeni.

Član 22. (Izgradnja objekata)

(1) Objekat mora da bude izgrađen tako da su obezbijedeni odgovarajući uslovi adekvatni vrsti životinje koja u njemu boravi, te da svojom izradom onemogućava bijeg životinja i sprečava pristup neovlaštenim licima i drugim životinjama.

(2) Hodnici treba da budu dovoljno široki, da bi se omogućilo korištenje dodatne opreme.

Član 23. (Održavanje i čišćenje objekata)

(1) Objekti moraju da budu redovno održavani i čišćeni u svrhu održavanja odgovarajućih higijenskih standarda.

(2) Stropovi i zidovi treba da budu otporni na oštećenje, sa glatkim, nepropusnim i lako perivim površinama. Posebna pažnja treba da se posveti spojevima vrata, kanalima, cijevima i kablovima.

(3) Vrata i prozori, ukoliko postoje, treba da budu izrađeni tako da onemogućavaju ulazak drugih životinja.

(4) Podovi treba da budu glatki, nepropusni, ne smiju biti skliski, lako perive površine koja može bez oštećenja da podnese težinu opreme.

(5) Odvodi, ukoliko postoje, treba da budu odgovarajuće pokriveni i opremljeni pregradom koja onemogućava pristup životinjama.

(6) Objekti u kojima je životinjama dopušteno slobodno kretanje treba da imaju zidove i podove od naročito otpornog površinskog materijala, da bi izdržali trošenje prouzrokovano aktivnošću životinja i postupkom čišćenja.

(7) Materijal ne smije da bude štetan za zdravlje životinja niti takav da se životinje mogu povrijediti. Potrebno je da se dodatno zaštiti sva oprema i/ili pričvršćeni dijelovi, da se životinje i osoblje ne bi povrijedili.

(8) Ako su predviđeni spoljni prostori, potrebno je da se preduzmu mjere sprečavanja pristupa neovlaštenih lica i drugih životinja.

(9) Objekti namijenjeni držanju glodara mogu da budu korišteni i za držanje većih vrsta, pod uslovom da su tehnički prilagođeni vrsti životinje koja će u njima biti držana. Ne smiju se držati zajedno vrste koje su nezdružljive.

(10) Unutar objekta može da postoji prostor za obavljanje manje zahtjevnih postupaka, gdje je to prikladno.

Član 24.

(Laboratorije i prostorije za opšte i specijalne postupke)

Objekti treba da imaju na raspolaganju minimalni laboratorijski prostor za obavljanje jednostavnih dijagnostičkih testiranja, post-mortalnih pretraga i/ili prikupljanje uzoraka koji će drugdje da budu podvrgnuti obimnim laboratorijskim pretragama.

Član 25.

(Prijem životinja i prostorije)

(1) Prijem novih životinja u objekte mora da bude uređen tako da životinje koje ulaze u njih ne ugrožavaju, na bilo koji način, već prisutne životinje u objektu.

(2) U svrhu navedenu u stavu (1) ovog člana mora da bude uređen karantin za novopridošle životinje.

(3) Za postupke ili posmatranja koja je nepoželjno obavljati u objektima za eksperimentalne životinje, potrebno je da se obezbijede zasebne prostorije.

(4) Za obavljanje hirurških zahvata u aseptičnim uslovima, potrebno je da se odredi jedna ili više odvojenih odgovarajuće opremljenih prostorija te prostorije za oporavak nakon operacije.

Član 26.

(Pomoćne prostorije)

(1) Pomoćne prostorije su:

a) magacin za hranu i prostirku;

b) magacin za čistu opremu, kaveze i instrumente;

c) prostorija za čišćenje i pranje kaveza i opreme;

d) prostor za odlaganje i higijensko uskladištenje lešina i higijenskog otpada.

(2) Magacinske prostorije za hranu i prostirku treba da budu hladne i suve, zaštićene od štetočina i insekata. Materijali koji mogu da budu kontaminisani ili na bilo koji način opasni, moraju da budu uskladišteni odvojeno.

(3) Za čiste kaveze, instrumente i sličnu drugu opremu moraju da budu obezbijedene zasebne magacinske prostorije.

(4) Prostorija za čišćenje i pranje treba da bude dovoljno velika da u nju stanu potrebne instalacije za dezinfekciju i čišćenje korištene opreme. Prilikom postupka čišćenja mora da bude vidljivo odvojena očišćena od zaprljane opreme radi sprečavanja njihovog ponovnog kontaminisanja.

(5) Zidovi i podovi treba da budu pokriveni odgovarajućim otpornim površinskim materijalom, a sistem za klimatizaciju dovoljnog kapaciteta za odvođenje viška toplote i vlage.

(6) Odlaganje, higijensko uskladištenje i zbrinjavanje lešina i životinjskog otpada mora da se obavlja u skladu sa specijalnim veterinarskim propisima. Lešine životinja ne smiju da budu uklonjene prije pojave mrtvačke ukočenosti, koju utvrđuje doktor veterinarske medicine.

(7) Specijalne mjere opreza moraju da budu preduzete u vezi sa toksičnim, zaraznim i radioaktivnim otpadom, u skladu sa specijalnim propisima.

Član 27.

(Mikroklimatski uslovi u objektima)

U objektima moraju da budu kontrolisani sljedeći mikroklimatski uslovi:

- a) klimatizacija;
- b) temperatura;
- c) vlaga;
- d) osvjtljenje;
- e) buka.

Član 28.

(Klimatizacija)

(1) Objekti moraju da imaju odgovarajući sistem za klimatizaciju koji zadovoljava uslove za vrstu životinje koja tu boravi.

(2) Sistemom za klimatizaciju mora da bude obezbijeđeno snabdijevanje objekata svježim vazduhom i smanjenje nivoa neugodnih mirisa, štetnih plinova, prašine i uzročnika bolesti bilo koje vrste, te odvođenje viška toplote i vlage.

(3) Vazduh u objektima treba da se obnavlja u čestim vremenskim intervalima tako da je, po mogućnosti, stepen klimatizacije od 8 do 20 izmjena vazduha po času.

(4) U objektima je najstrožije zabranjeno pušenje.

Član 29.

(Temperatura)

(1) Temperatura u objektima za pojedine vrste životinja treba da bude prilagođena specijalnim potrebama pojedine vrste, a preporučene vrijednosti navedene su u Tabeli 1. koja se nalazi u prilogu ovog Pravilnika. Navedene vrijednosti odnose se na odrasle, zdrave životinje, dok bolesne, novorođene i mlade životinje zahtijevaju prilagođene temperaturne vrijednosti.

(2) Svaku promjenu temperaturnih vrijednosti u objektima mora da odobri rukovodilac objekta za eksperimentalne životinje.

Član 30.

(Vlaga)

Relativna vlaga treba da bude adekvatna vrsti životinje i održavana na prosječnoj vrijednosti 55% 10%.

Član 31.
(Osvjetljenje)

U objektima bez prozora mora da bude obezbijeđeno vještačko osvjetljenje sa mogućnošću regulisanja jačine i ciklusa svjetlo-tama, da bi se zadovoljili biološki zahtjevi životinja i obezbijeđila odgovarajuća radna okolina. Ako se u objektima drže albino životinje, treba da se uzme u obzir njihova osjetljivost na svjetlo.

Član 32.
(Buka)

Objekti za životinje moraju da budu izolovani protiv izvora prevelike buke u slušnim i višim frekvencijama, da bi se izbjeglo uznemiravanje životinja.

Član 33.
(Zdravlje životinja)

(1) Rukovodilac eksperimenta i rukovodilac objekata za eksperimentalne životinje moraju da obezbijede redovnu kontrolu zdravstvenog stanja i dobrobiti životinja te uslove držanja u objektima.

(2) U skladu sa procjenom mogućih opasnosti za životinje, mora da bude obezbijeđena odgovarajuća zaštita zdravlja i higijena osoblja.

Član 34.
(Izolacija i adaptacija)

(1) Sve novouvedene životinje moraju da budu smještene u izolaciju radi zaštite ostalih životinja u objektima i osoblja.

(2) Trajanje izolacije određuje rukovodilac objekta za eksperimentalne životinje. Vrijeme trajanja izolacije, zavisno od vrste životinje, mora da se kreće unutar datih smjernica u Tabeli 2. koja se nalazi u prilogu ovog Pravilnika.

(3) Ukoliko su se životinje adaptirale novoj okolini i ne predstavljaju opasnost za druge životinje ili čovjeka, mogu da budu korištene u eksperimentima i tokom trajanja izolacije.

(4) Svako novopridošloj životinji treba da se omogući potrebno vrijeme adaptacije prije korištenja u eksperimentu. Zahtijevano vrijeme adaptacije zavisi od stresa kojem su životinje bile izložene tokom prevoza, trajanja prevoza i dobi životinje. Stoga o trajanju vremena adaptacije odlučuje rukovodilac objekta za eksperimentalne životinje.

Član 35.
(Smještaj eksperimentalnih životinja)

(1) Eksperimentalne životinje mogu da budu smještene u:

- a) kavezima;
- b) odjeljcima/boksovima;
- c) štalama;
- d) ispustima/torovima.

(2) U kavezima, odjeljcima/boksovima i štalama, eksperimentalne životinje moraju da budu smještene u skladu sa preporučenim smjernicama za smještaj pojedinih vrsta životinja koje se nalaze u prilogu ovog Pravilnika (Tabele od 3. do 11.).

(3) Izrada kaveza, odjeljaka/boksova i štala treba da omogućava njihovo efikasno čišćenje te obezbijedi zaštitu dobrobiti i zadovoljenje pojedinih etoloških potreba (potreba za penjanjem, skrivanjem ili privremenim skloništem i sl.) životinja koje u njima borave te sprečavati dodir sa drugim životinjama.

(4) Kavezi, odjeljci/boksovi i štale ne smiju da budu napravljeni od materijala štetnog po zdravlje životinja i moraju da budu oblikovani tako da se životinje u njima ne mogu povrijediti.

(5) Ukoliko nisu namijenjeni jednokratnoj upotrebi, kavezi moraju da budu napravljeni od otpornog materijala prilagođenog čišćenju i dezinfekciji. Naročita pažnja treba da se posveti izradi dna kaveza koje se razlikuje zavisno od vrste i doba životinja i mora da bude izrađeno na način koji olakšava uklanjanje ekskreta.

Član 36. **(Hranjenje)**

(1) U izboru, proizvodnji i pripremi hrane za eksperimentalne životinje moraju da budu preduzete sve mjere opreza, da bi se izbjeglo hemijsko, fizikalno i mikrobiološko kontaminisanje.

(2) Hrana za životinje koja se isporučuje u vrećama, mora da bude pakovana u čvrste, zatvorene vreće na kojima je otisnut jasno vidljiv datum proizvodnje. Prilikom pakovanja, prevoza i uskladištenja hrane moraju da budu preduzete mjere opreza, da bi se izbjeglo oštećenje vreća te kontaminacija i kvarenje hrane.

(3) Brzo kvarljiva hrana treba da se uskladišti u hladne prostorije, frižidere ili zamrzivače.

(4) Oprema za hranjenje životinja mora da bude redovno čišćena i, prema potrebi, sterilizovana. Ako se koristi vlažna hrana ili ona koja se lako kontaminiše vodom, urinom i sl., hranilice moraju da budu svakodnevno čišćene.

(5) Svakoj životinji, adekvatno vrsti i njenim potrebama, mora da bude obezbijeđen pristup hrani po volji, sem ako to nije u suprotnosti sa svrhom eksperimenta.

Član 37. **(Voda)**

(1) Objekti za eksperimentalne životinje moraju da budu snabdjeveni dovoljnom količinom pitke vode iz javnog vodovoda ili sopstvenog bunara.

(2) Zdravstvena ispravnost bunarske vode mora da bude kontrolisana u ovlašćenim laboratorijama najmanje jednom godišnje.

(3) Čista, pitka voda mora da bude uvijek na raspolaganju svim životinjama po volji, sem ukoliko to nije u suprotnosti sa svrhom eksperimenta.

(4) Za napajanje eksperimentalnih životinja koriste se:

a) flaše i/ili;

b) automatski sistem napajanja.

(5) Flaše, koje se najčešće koriste za napajanje malih životinja, kao što su glodari i kunići, moraju da budu napravljene od providnog materijala radi mogućnosti kontrolisanja njihovog sadržaja i imati široko grlo radi lakog i efikasnog čišćenja te ne smiju da propuštaju. Poklopci, čepovi i cjevčice moraju da budu pogodni za sterilizaciju i jednostavni za čišćenje.

(6) Sve flaše i pribor moraju da budu u odgovarajućim redovnim razmacima, rastavljeni u dijelove, očišćeni i sterilizovani. Prazne flaše moraju da budu redovno zamjenjivane čistim, sterilizovanim flašama umjesto ponovnog punjenja istih flaša.

(7) Automatski sistem napajanja treba da se redovno provjerava, servisira i ispire. Ukoliko se automatski sistem napajanja koristi u kavezima sa čvrstim dnom, potrebno je da se preduzmu mjere za smanjenje opasnosti od poplave.

Član 38.
(Prostirka)

(1) Prostirka treba da bude suva, upijajuća, bez prašine, ne smije da sadržava patogene uzročnike ili štetocine i toksične tvari, niti smije da bude na bilo koji drugi način kontaminisana.

(2) Zabranjena je upotreba piljevine i prostirke dobijene od drveta koje je hemijski obrađeno. Za glodare mora da se koristi gotova, industrijski proizvedena prostirka.

Član 39.
(Prilog)

Tabele od 1. do 11. štampane su u prilogu ovog Pravilnika i čine njegov sastavni dio.

Član 40.
(Prelazne odredbe)

Pravna lica koja su prije stupanja na snagu ovog Pravilnika obavljala djelatnost iz člana 1. ovog Pravilnika, moraju da se usklade sa njegovim odredbama do 31. decembra 2010. godine.

Član 41.
(Stupanje na snagu)

Ovaj Pravilnik stupa na snagu osmog dana od objavljivanja u "Službenom glasniku BiH".

Broj 07-01-02-1777-1/10
13. maja 2010. godine
Sarajevo
Ministar
Mladen Zirojević, s. r.

PRILOZI

TABELA 1. - Temperatura u objektima za eksperimentalne životinje (kavezi, odjeljci/boksovi ili štale)

VRSTA ŽIVOTINJE	TEMPERATURA °C
Nečovjekoliki majmuni	20-28
Miš	20-24
Štakor	20-24
Sirijski hrčak	20-24
Bijeli miš	20-24
Zamorčić	20-24
Prepelica	20-24
Kunić	15-21
Mačka	15-21
Pas	15-21
Afrički tvor	15-21
Perad	15-21
Golub	15-21
Svinja	10-24
Koza	10-24
Ovca	10-24
Govedo	10-24
Konj	10-24

Napomena: U specijalnim slučajevima, na primjer prilikom držanja bolesnih, vrlo mladih životinja ili životinja bez dlake, potrebna je viša temperatura u objektima od naznačene.

TABELA 2. - Trajanje izolacije

VRSTA ŽIVOTINJE	TRAJANJE IZOLACIJE (DANI)
Miš	5 - 15
Štakor	5 - 15
Bijeli miš	5 - 15
Zamorčić	5 - 15
Sirijski hrčak	5 - 15
Kunić	20 - 30
Mačka	20 - 30
Pas	20 - 30
Nečovjekoliki majmuni	20 - 30

TABELA 3. - Površina i visina objekata za smještaj malih glodara i kunića

VRSTA ŽIVOTINJE	Najmanja površina kaveza u cm²	Najmanja visina kaveza u cm
Miš	180	12
Štakor	350	14
Sirijski hrčak	180	12
Zamorčić	600	18
Kunić		
1 kg	1 400	30
2 kg	2 000	30
3 kg	2 500	35
4 kg	3 000	40
5 kg	3 600	40

Napomena:

- "Visina kaveza" označava okomitu udaljenost između dna kaveza i gornjeg horizontalnog dijela poklopca ili kaveza.

TABELA 4. - Smještaj mačaka u objektima za eksperimentalne životinje

Težina mačke u kg	Najmanja površina kaveza za mačke u m ²	Najmanja visina kaveza u cm	Najmanja površina kaveza za mačku i prostirku u m ²	Najmanja površina boksa za mačku i prostirku u m ²
0,5-1	0,2	50	-	-
1-3	0,3	50	0,58	2
3-4	0,4	50	0,58	2
4-5	0,6	50	0,58	2

Napomena:

Držanje mačaka u kavezima treba da bude strogo ograničeno. Mačke koje su na ovaj način zatvorene treba da se puštaju barem jednom dnevno, da bi se razgibale, u slučajevima kada to nije u suprotnosti sa svrhom eksperimenta. Kavezi za mačke treba da budu opremljeni posudicama za izmet, prostorom sa ležajem za odmaranje i predmetima pogodnima za penjanje i trošenje kandži.

"Visina kaveza" označava okomitu udaljenost između najviše tačke na dnu i najniže tačke na vrhu kaveza.

Pri izračunavanju najmanje površine, uzima se u obzir i prostor sa ležajima. Najmanja površina kaveza za mačku i prostirku uključuje 0,18 m² kaveza za mačiće.

TABELA 5. - Smještaj pasa u kavezima

Visina psa do nivoa ramena u cm	Najmanja površina kaveza po psu u m ²	Najmanja visina kaveza u cm
30	0,75	60
40	1,00	80
70	1,75	140

Napomena:

Psi se smiju držati u kavezima samo onoliko vremena koliko zahtijeva eksperiment. Ako to nije u suprotnosti sa svrhom eksperimenta, zatvorene pse treba puštati barem jednom dnevno, da bi se razgibali. Rukovodilac objekata za eksperimentalne životinje određuje najduže vrijeme tokom kojeg psi mogu da budu zatvoreni bez dnevnog razgibavanja. Prostor za razgibavanje treba da bude dovoljno prostran, da bi psu bila omogućena sloboda kretanja. U kavezima u kojima su smješteni psi, ne smiju se koristiti rešetke na dnu, sem ako to ne zahtijeva vrsta eksperimenta.

Najmanja visina kaveza treba da bude dvostruko veća od visine životinje, mjereno do nivoa ramena.

TABELA 6. - Smještaj pasa u odjeljcima/boksovima

Težina psa u kg	Najmanja površina boksa po psu u m ²	Najmanji obližnji prostor za razgibavanje po psu	
		do 3 psa na m ²	više od 3 psa na m ²
<6	0,5	0,5 (1,0)	0,5 (1,0)
6-10	0,7	1,4 (2,1)	1,2 (2,9)
10-20	1,2	1,6 (2,8)	1,4 (2,6)
20-30	1,7	1,9 (3,6)	1,6 (3,3)
>30	2,0	2,0 (4,0)	1,8 (3,8)

Napomena:

Brojevi u zagradama prikazuju ukupnu površinu po psu, odnosno površinu boksa plus površina obližnjeg prostora za razgibavanje.

Psi koji se stalno drže na otvorenom treba da imaju pristup zaklonjenom mjestu, da bi se mogli zaštititi od nepovoljnih vremenskih uslova.

Ukoliko je dno boksa rešetkasto, psima mora da se obezbijedi čvrsta površina za spavanje. Rešetke na dnu ne smiju da se koriste, sem ako to zahtijeva vrsta eksperimenta.

Pregrade između boksova treba da sprečavaju međusobno povređivanje pasa.

Svi boksovi moraju da imaju odgovarajuću drenažu.

TABELA 7. - Smještaj nečovjekolikih majmuna u kavezima

Težina majmuna u kg	Najmanja površina kaveza za jednu ili dvije životinje u m ²	Najmanja visina kaveza u cm
<1	0,25	60
1-3	0,35	75
3-5	0,50	80
5-7	0,70	85
7-9	0,90	90
9-15	1,10	125
15-25	1,50	125

Napomena:

Zbog velikih razlika u veličinama i osobinama majmuna, izuzetno je važno da oblik, unutrašnja oprema i dimenzije kaveza odgovaraju njihovim potrebama.

Za majmune jednaku važnost ima ukupni obim kao i površina kaveza. U pravilu bi najveća dimenzija trebalo da bude sama visina kaveza.

Visina kaveza mora da omogući životinjama da u njima mogu uspravno stajati. Najmanja visina kaveza za majmune koji se njišu mora da bude takva da se oni u njemu mogu njihati sa stropa u punom zamahu, a da pri tome nogama ne dodiruju dno kaveza.

Prema potrebi, mogu se ugraditi prečke koje bi majmunima obezbijedile korištenje gornjeg dijela kaveza.

Združljivi majmuni mogu da budu držani u paru. Ukoliko ih nije moguće držati u paru, njihovi kavezi treba da budu smješteni tako da se mogu vidjeti. Isto tako, ukoliko to zahtijeva vrsta eksperimenta, treba spriječiti da se majmuni međusobno mogu vidjeti.

TABELA 8. - Smještaj svinja u kavezima

Težina svinje u kg	Najmanja površina kaveza po svinji u m²	Najmanja visina kaveza u cm
5-15	0,35	50
15-25	0,55	60
25-40	0,80	80

Napomena:

Navedene vrijednosti primjenjuju se i na prasad. U pravilu, svinje ne smiju da budu zatvorene u kavezima, sem ako to zahtijeva vrsta eksperimenta, ali trajanje zatvorenosti treba da bude najmanje moguće.

TABELA 9. - Smještaj domaćih životinja u odjeljcima/boksovima

Vrsta životinje i težina u kg	Najmanja površina boksa u m ²	Najmanja dužina boksa u m	Najmanja visina pregrade boksa u m	Najmanja površina boksa za grupe m ² / životinja	Najmanja dužina posude za hranu po glavi u m
SVINJE					
10-30	2	1,6	0,8	0,2	0,20
30-50	2	1,8	1,0	0,3	0,25
50-100	3	2,1	1,2	0,8	0,30
100-150	5	2,5	1,4	1,2	0,35
>150	5	2,5	1,4	2,5	0,40
OVCE					
<70	1,4	1,8	1,2	0,7	0,35
KOZE					
<70	1,6	1,8	2,0	0,8	0,35
GOVEDA					
<60	2,0	1,1	1,0	0,8	0,30
60-100	2,2	1,8	1,0	1,0	0,30
100-150	2,4	1,8	1,0	1,2	0,35
150-200	2,5	2,0	1,2	1,4	0,40
200-400	2,6	2,2	1,4	1,6	0,55
>400	2,8	2,2	1,4	1,8	0,65
ODRASLI KONJI	13,5	4,5	1,8	-	-

TABELA 10. - Smještaj domaćih životinja u štalama

Vrsta životinje i težina u kg	Najmanja površina štale u m²	Najmanja dužina štale u m	Najmanja pregrada štale u m
SVINJE			
100-150	1,2	2,0	0,9
>150	2,5	2,5	1,4
OVCE			
<70	0,7	1,0	0,9
KOZE			
<70	0,8	1,0	0,9
GOVEDA			
60-100	0,6	1,0	0,9
100-150	0,9	1,4	0,9
150-200	1,2	1,6	1,4
200-350	1,8	1,8	1,4
350-500	2,1	1,9	1,4
>500	2,6	2,2	1,4
ODRASLI KONJI	4,0	2,5	1,6

Napomena: Štale moraju da budu dovoljno prostrane, da bi životinja mogla udobno da se smjesti u ležećem položaju.

TABELA 11. - Smještaj ptica u kavezima

Vrsta ptica i težina u g	Najmanja površina za jednu pticu u cm ²	Najmanja površina za 2 ptice cm ² / ptica	Najmanja površina za 3 ptice cm ² / ptica	Najmanja visina kaveza u cm	Najmanja dužina kadice za hranu po ptici u
KOKOŠI					
100-300	250	200	150	25	3
300-600	500	400	300	35	7
600-1200	1 000	600	450	45	10
1 200-1 800	1 200	700	550	45	12
1 800-2 400	1 400	850	650	45	12
(Odrasli mužjaci) > 2 400	1 800	1 200	1 000	60	15
PREPELICE					
120-140	350	250	200	15	4

Napomena:

"Površina" označava dužinu kaveza pomnoženu sa širinom koja se mjeri horizontalno sa unutrašnje strane, a ne dužinu dna pomnoženu sa širinom dna. Veličina oka na podnim rešetkama ne smije da bude veća od 10 x 10 mm za mlade piliće te 25 x 25 mm za mlade i odrasle kokoši. Debljina žice mora da iznosi najmanje 2 mm. Nagib ne smije da prelazi 14 % (8°). Dužina kadica za vodu treba da odgovara dužini kadica za hranu. Kavezi treba da budu opremljeni prečkama koje omogućavaju da se ptice međusobno vide.